

การบอกรับฐานข้อมูลออนไลน์ในลักษณะของสัญญาใบอนุญาตให้เข้าถึงและใช้บริการฐานข้อมูลออนไลน์เดียวระดับชาติ (National Site License) :
กรณีศึกษาประเทศสหราชอาณาจักร

ดาร์รตัน รัชดานุรักษ์

ฝ่ายวิจัยนโยบาย สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ

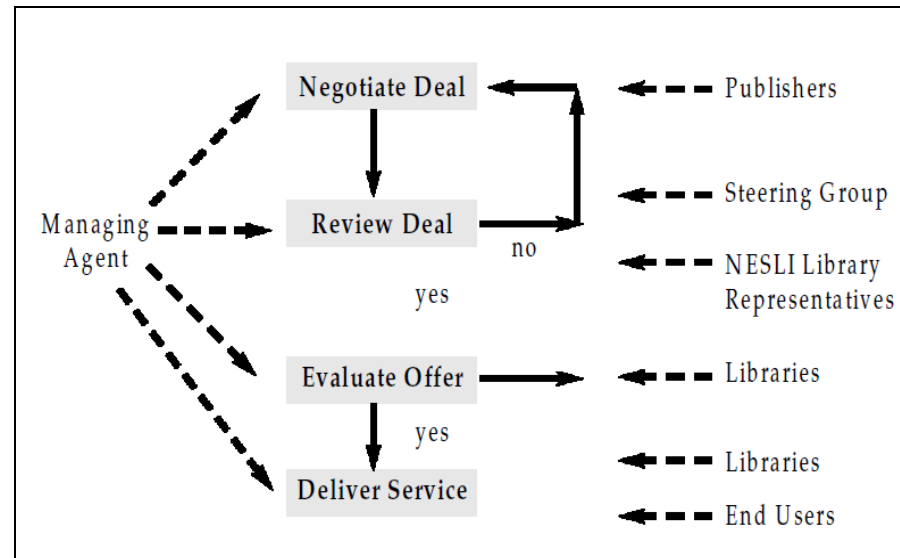
การบอกรับฐานข้อมูลออนไลน์ในลักษณะของสัญญาใบอนุญาตให้เข้าถึงและใช้บริการฐานข้อมูลออนไลน์เดียวระดับชาติ (National Site License) หลายประเทศได้ให้ความสำคัญ เพื่อลดค่าใช้จ่ายและสร้างอำนาจต่อรองกับสำนักพิมพ์ในด้านต่างๆ อาทิ ด้านเงื่อนไข ระยะเวลา ราคา เป็นต้น ซึ่งอาจแตกต่างกันบ้างในด้านที่มาของโครงการ รูปแบบการดำเนินการ รูปแบบและวิธีการเจรจาต่อรอง วิธีการกำหนดราคา การจัดสรรงบประมาณ หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกการบอกรับ และผลการดำเนินงาน บทความต่อไปนี้จะนำเสนอแนวทางการริเริ่มการบอกรับฐานข้อมูลออนไลน์ในลักษณะของสัญญาใบอนุญาตให้เข้าถึงและใช้บริการฐานข้อมูลออนไลน์เดียวระดับชาติ (National Site License) ของประเทศสหราชอาณาจักร

ในสหราชอาณาจักร รัฐบาลได้มีการกำหนดกรอบอนาคต (Framework for the Future) สำหรับกลุ่มห้องสมุดขึ้น (library sector) เพื่อสร้างความตระหนักในการอ่านและการเรียนรู้สารสนเทศให้มากขึ้น ดังนั้นรัฐบาลโดยคณะกรรมการความร่วมมือด้านระบบสารสนเทศ (Joint Information Systems Committee: JISC) ซึ่งอยู่ภายใต้คณะกรรมการสภาการสนับสนุนทุนการศึกษาขั้นสูง (Higher and Further Education Funding Councils) จึงได้เริ่มดำเนินโครงการบอกรับวารสารออนไลน์ระดับชาติ National Electronic Site License Initiative (NESLi) เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม ค.ศ. 1998 เป็นต้นมา เพื่อสนับสนุนการศึกษาระดับสูงและชุมชนวิจัยของประเทศ โดยผู้ที่เป็สมาชิกต้องไม่มีจุดมุ่งหมายเชิงพาณิชย์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ระยะ (phase) ระยะแรก ปี ค.ศ.1999-2004 และระยะที่ 2 (NESLi2) เริ่มดำเนินการเมื่อปี ค.ศ.2005-ปัจจุบัน

(1) รูปแบบการดำเนินการ

NESLi2 ใช้รูปแบบของ Open Consortium Model โดยมีคณะกรรมการความร่วมมือด้านระบบสารสนเทศ (Joint Information Systems Committee: JISC) ทำหน้าที่เป็นหน่วยบริหารจัดการแทน (Managing agent : MA) และทำข้อตกลงกับสำนักพิมพ์ เรียกว่า JISC journal agreements ในแบบสัญญาข้อตกลงชุดเดียว (single contract signed, single and centralized payment) ที่ทำขึ้นในนามของ NESLi กับสำนักพิมพ์ต่างๆ ซึ่งสัญญาข้อตกลงนี้จะมีการแก้ไขใหม่เสมอโดยผ่านการเห็นชอบจากคณะทำงานวารสาร (Journal Working Group) หากเป็นสำนักพิมพ์ขนาดเล็กจะใช้เวลาประมาณ 3 เดือน ส่วนสำนักพิมพ์ขนาดใหญ่จะใช้เวลาประมาณ 6 เดือน ถึง 1 ปี ทั้งนี้ ส่วนใหญ่สำนักพิมพ์จะเสนอเงื่อนไขคล้ายกับสิ่งตีพิมพ์เดียวกันที่มีการบอกรับอยู่แล้วเพื่อลดความยุ่งยากลง โดย MA จะขึ้นตรงต่อ NESLi Steering

Group และตัวแทนห้องสมุด ซึ่งหาก Steering group ไม่พอใจต่อเงื่อนไขและจำนวนเงินที่ได้รับการเสนอแล้ว MA จะต้องกลับไปเจรจาต่อรองกับสำนักพิมพ์ใหม่ (แผนภาพที่ 2-1)

แผนภาพที่ 2-1 The overall NESLI process

ที่มา : Ken Eason. Evaluation of the National Electronic Site License Initiative (NESLI). Vol.14, no.2, July 2001

NESLI2 ได้จัดตั้งหน่วยงานเจรจาต่อรองกับสำนักพิมพ์โดยเฉพาะขึ้น (Negotiation agent) ชื่อบริษัท Content Complete Limited (เดิมใช้บริษัท Swets ร่วมกับ Manchester Computing ซึ่งอยู่ภายใต้มหาวิทยาลัยแมนเชสเตอร์) จากนั้น ในปี ค.ศ. 2004 ได้ดำเนินการสำรวจความต้องการการกรบกรับฐานข้อมูลออนไลน์ และจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการทั่วประเทศ เพื่อรับทราบราคาของแต่ละห้องสมุดได้ดำเนินการกรบกรับในขณะนั้น นอกจากนี้ ได้มีจัดบริการ Subscriptions Help desk เพื่อคอยตอบคำถามหน่วยงานที่เข้าเกณฑ์จะสมัครเป็นสมาชิกทำหน้าที่ประสานงาน เเจรจาต่อรองเพื่อให้ได้รับเงื่อนไขที่เหมาะสม

ขอบเขตของโครงการ การดำเนินโครงการจะครอบคลุมทั้งเครือข่ายห้องสมุด สภาวิจัย และมหาวิทยาลัยวิจัยระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรีขึ้นไป ในระยะเริ่มต้นดำเนินโครงการ มีห้องสมุดของสถาบันอุดมศึกษาชั้นสูงเข้าร่วมโครงการจำนวน 180 แห่ง จากนั้นในปี ค.ศ. 2001 ได้เริ่มขยายขอบเขตของสมาชิกครอบคลุมถึงห้องสมุดวิทยาลัยต่างๆ และอื่นๆ รวมประมาณ 300 แห่ง

การจัดสรรงบประมาณ ในระยะ 3 ปีแรก โครงการนี้ทุนสนับสนุนเริ่มต้นจากรัฐบาลผ่านทางคณะกรรมการความร่วมมือด้านระบบสารสนเทศ (Joint Information Systems Committee: JISC) โดยสามารถบริหารจัดการงบประมาณด้วยตนเองได้ จากนั้น ในช่วงโครงการระยะที่ 2 (NESLi2) ใช้งบประมาณจากแหล่งรายได้ของตนเอง

คณะกรรมการ ที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการบอกรับฐานข้อมูลออนไลน์ มี 2 คณะกรรมการ (แผนภาพที่ 2-2) คือ

1. คณะกรรมการที่ปรึกษา (JISC Advisory Groups) ทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและสนับสนุนการดำเนินงาน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขา สมาชิกที่สามารถให้คำปรึกษาสำหรับ steering committee ในการดำเนินกิจกรรมการวิจัยและการจัดทำสัญญาใบอนุญาต
2. คณะทำงานทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Resources Information Working Group) อยู่ภายใต้คณะกรรมการที่ปรึกษา แต่งตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ.2010 มีหน้าที่หลัก คือ การเจรจาต่อรองเพื่อให้ได้ราคาต่ำสุดในการเข้าถึงทรัพยากรสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ และบริหารจัดการข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์แบบครบวงจร คณะทำงาน ประกอบด้วย สมาชิกอาวุโสจากสมาคมห้องสมุด 10 คน และผู้แทนจาก JISC 1 คน มีวาระ 2 ปี

สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ ผู้ใช้ที่สามารถเข้าถึงวารสารออนไลน์ได้ ประกอบด้วย 2 ประเภท คือ

- 1) บุคคลผู้ที่เป็นนักศึกษาปัจจุบัน (ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี) เจ้าหน้าที่ (ชั่วคราวและถาวร) หรือผู้ได้รับการว่าจ้าง (contractor) จากสถาบันการศึกษาที่ได้รับอนุญาตจากสถาบันการศึกษาให้เข้าถึงโดยมีการตรวจสอบความถูกต้องในการเข้าถึงด้วย (authenticated access) ซึ่งไม่นับรวมถึงเจ้าหน้าที่และนักศึกษาที่เป็นส่วนหนึ่งของสถาบันการศึกษาอยู่แล้ว โดยไม่จำเป็นต้องอยู่ภายในพื้นที่ของสถาบันการศึกษาหรือไม่
- 2) บุคคลที่ไม่ได้รวมในข้อ ก) แต่ได้รับอนุญาตจากสถาบันการศึกษาให้เข้าถึงเครือข่ายภายในบริเวณห้องสมุดของสถาบันการศึกษาได้ ซึ่งหมายถึง ผู้ใช้ทั่วไป (walk-in user)

ประเภทของวารสารออนไลน์ ที่บอกรับเชิงพาณิชย์ภายใต้โครงการ National Electronic Site License Initiative ของสหราชอาณาจักร ได้แก่ archive, database, digital film, digital image, e-books, magazine, map data เป็นต้น โดยส่วนใหญ่เป็นการทำข้อตกลงกับสำนักพิมพ์ขนาดใหญ่ อาทิ American Association for the Advancement of Science NESLi2 2011-12 offer (AAAS-Science), American Chemical Society NESLi2 2012 agreement, American

Institute of Physics NESLi2 – 2011 to 2012 agreement, American Society of Civil Engineers NESLi2 SMP 2012 offer, Annual Reviews NESLi2 2012 to 2014 agreement (3 year commitment), Australian Academic Press NESLi2 SMP 2011 offer, Berg Publishers NESLi2 SMP 2012 offer, Berkeley Electronic Press NESLi2 SMP 2012 offer, BioOne NESLi2 SMP 2012 offer เป็นต้น ต่อมาในปี ค.ศ.2007 ได้ริเริ่มโครงการในการทำข้อตกลงกับสำนักพิมพ์ขนาดกลางและเล็กขึ้น ภายใต้ชื่อ NESLi2 SMP (NESLi2 for Small and Medium Sized Publishers) โดยปัจจุบันมี 22 สำนักพิมพ์ที่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งครอบคลุมวารสารกว่า 904 ชื่อ

เกณฑ์การคัดเลือกสำนักพิมพ์ สำนักพิมพ์ที่ได้รับการคัดเลือก ต้องยอมรับและมีคุณสมบัติ ประกอบด้วย

- สามารถจัดทำสถิติการใช้ตามมาตรฐานของระบบ counter ที่มีอยู่ในเว็บไซต์ (<http://www.projectcounter.org/>) และจัดทำข้อมูลสถิติเชิงเปรียบเทียบได้
- เป็นสำนักพิมพ์ขนาดใหญ่ที่มีวารสารจำนวนมาก (ต่อมา ได้รวมถึงสำนักพิมพ์ขนาดกลางและเล็กด้วย)
- สามารถนำเสนอข้อเสนอโครงการภายใต้กระบวนการที่ NESLi2 กำหนดขึ้น โดยครอบคลุมถึงสถาบันการศึกษาชั้นสูง ทั้งขนาดเล็ก – กลาง- ใหญ่ รวมทั้งวิทยาลัย สภาวิจัยต่างๆ ในประเทศ และห้องสมุดอังกฤษ (British Library) ซึ่งมีสถิติการใช้หลากหลายได้
- เป็นสมาชิกของ UK Access Management Federation รวมทั้งต้องสามารถเผยแพร่ชื่อสำนักพิมพ์ในเว็บไซต์ได้ และต้องใช้สัญญาการอนุญาตเข้าถึงตามที่ NESLi2 (NESLi2 Model Licence) กำหนด อาทิ นิยาม ลิขสิทธิ์ ข้อกำหนดเรื่องฐานข้อมูล ตัวแทน การรับประกัน และการชดเชยค่าเสียหาย เป็นต้น

NESLI จะทำข้อตกลงเป็นรายสำนักพิมพ์ ทั้งนี้ จากการวิเคราะห์ข้อตกลงของปี 2012 พบว่า NESLi จะให้แต่ละสำนักพิมพ์ยอมรับในรายละเอียด อาทิ

- นิยามของคำศัพท์ต่างๆ อาทิ ผู้ใช้ที่ได้รับอนุญาต การใช้เชิงพาณิชย์ (commercial use) การใช้เพื่อการศึกษา ค่าธรรมเนียม รหัสความปลอดภัย (Secure Authentication) ระยะเวลาที่สามารถเข้าถึงได้ (Subscription Period) คำเหล่านี้มีความหมายอย่างไร เป็นต้น
- PERMITTED USES หมายความว่า ใบอนุญาตนี้ เป็นการไว้เพื่อวัตถุประสงค์ทางการศึกษาของสถาบัน/หน่วยงานเท่านั้น
- ความรับผิดชอบของหน่วยงานต่างๆ (Responsibilities) ได้แก่ สำนักพิมพ์ สถาบันที่เข้าร่วม เป็นต้น
- ค่าธรรมเนียม (Fees) ที่สถาบันต้องชำระ ไม่รวมภาษีมูลค่าเพิ่ม
- ข้อตกลง และการบอกเลิก (Term and Termination)

- การคุ้มครองสิทธิทางทรัพย์สินทางปัญญา
- การรับประกัน

เกณฑ์การคัดเลือกห้องสมุด ห้องสมุดที่เข้าร่วมโครงการ จะได้รับการแบ่งเป็น 5 ประเภท¹ คือ

- A = ห้องสมุดของสถาบันการศึกษาชั้นสูง (Higher Education Institutions) เป็นห้องสมุดของมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่
- B = ห้องสมุดของสถาบันการศึกษา (Further Education Institutions) เป็นห้องสมุดของมหาวิทยาลัยขนาดกลาง
- C = ห้องสมุดวิทยาลัย (Specialist Colleges) เป็นห้องสมุดของวิทยาลัยที่มีขนาดเล็ก
- D = ห้องสมุดสภาวิจัย (Research Councils) เช่น Biotechnology & Biological Sciences Research Council (BBSRC), Medical Research Council (MRC), Science & Technology Facilities Council (STFC) เป็นต้น
- E = ห้องสมุดประเภทอื่น (Affiliate Members) เช่น ห้องสมุดพิพิธภัณฑ British Library, Irish universities เป็นต้น

(2) สถานภาพการดำเนินโครงการ

ปัจจุบัน NESLi2 มีการบอกรับฐานข้อมูลออนไลน์มากกว่า 300 ฐานข้อมูล โดยมีสถาบันเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกประมาณ 200 แห่ง โดยทำข้อตกลงกับ 17 สำนักพิมพ์ มีกรอบระยะเวลา 1-3 ปี ซึ่งสมาชิกสามารถเข้าถึงวารสารออนไลน์ได้มากกว่า 7,000 วารสาร จากผลการดำเนินโครงการ NESLi2 ที่ผ่านมามีพบว่า สามารถทำให้เกิดการประหยัดค่าใช้จ่ายได้ถึงประมาณ 13.5 ล้านปอนด์ ในปี ค.ศ. 2010 ซึ่งมีการประมาณการไว้ว่า ตั้งแต่เริ่มโครงการในปี ค.ศ. 2004-2010 สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายได้ประมาณ 40 ล้านปอนด์

(3) ประโยชน์ที่ได้รับ (Key Benefits)

ภาพรวม

- ทำให้เกิดประสิทธิภาพการใช้วารสารออนไลน์มากยิ่งขึ้น

¹ <http://www.jisc-collections.ac.uk/Help-and-information/JISC-Banding/>

- สร้างความชัดเจนกับสำนักพิมพ์ และสามารถสนองตอบตรงความต้องการของผู้ใช้ได้อย่างแท้จริง เนื่องจากผู้ใช้เป็นผู้คัดเลือกวารสารเอง
- สร้างประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเจรจาต่อรองเพื่อให้ได้ราคา ง่ายขึ้น และข้อกำหนดที่เหมาะสม
- เป็นการสร้างเกณฑ์ล่วงหน้า เพื่อช่วยในกระบวนการเจรจาต่อรองได้
- สร้างความเข้าใจที่ตรงกันในการบริหารจัดการระหว่างสำนักพิมพ์กับหน่วยงานที่เข้าร่วมโครงการ
- มี single interface และสามารถเข้าถึงวารสารออนไลน์ ณ จุดเดียวกัน (single access) ทั้งด้านการสืบค้นข้อมูล ฯลฯ
- มีมาตรฐานเดียวกัน

สำหรับบรรณารักษ์

บรรณารักษ์จะทราบรายชื่อสำนักพิมพ์ที่เข้าร่วมโครงการที่ตรงตามความต้องการของผู้ใช้ และผลจากการเปลี่ยนมาใช้ในการเจรจาต่อรองเดียว (single negotiation process) ทำให้ประหยัดเวลา ลดความซ้ำซ้อน ลดค่าใช้จ่ายในการบอกรับวารสารออนไลน์ ตลอดจนการเพิ่มขึ้นของราคาวารสารที่ลดลงด้วย

สำหรับสำนักพิมพ์ที่ร่วมโครงการ²

- ลดความยุ่งยากในการประสานงานกับหลายหน่วยงานลง เพราะเปลี่ยนมาเป็นการมีหน่วยประสานเพียงหน่วยงานเดียว (single deal) ทำให้สำนักพิมพ์สามารถลดค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการ และต้นทุนต่างๆ ได้อย่างมาก เนื่องจากทุกสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศได้มอบหมายการประสานงานมา ณ จุดเดียวกัน
- มีการชำระค่าใช้จ่ายแบบรวม ณ ที่เดียว (single payment model)
- สร้างมวลวิฤติในด้านจำนวนการใช้ที่จะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง
- ได้รับชื่อเสียงเพิ่มขึ้นจากการการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์สำนักพิมพ์ผ่าน NESLI ที่เป็นเครือข่ายระดับชาติ โดยสำนักพิมพ์ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการประชาสัมพันธ์เอง

² <http://www.uksg.org/serials/nesli>

(4) ผลสำเร็จที่เกิดขึ้น

- สามารถดึงดูดหน่วยงานที่สนใจเข้าร่วมได้กว่า 94 แห่ง
- การต่อรองรวมครั้งเดียวของทุกแห่ง ทำให้สำนักพิมพ์ไม่ขึ้นราคาแต่ละวารสารให้แก่เครือข่ายภาคี
- ได้ระยะเวลาการบอกรับที่ยาวขึ้น

นอกจากนี้ จากการประเมินในปี 2010 พบว่า กว่าครึ่งหนึ่งของสำนักพิมพ์ทั้งหมด (17 สำนักพิมพ์) ที่ NESLI2 ทำสัญญาด้วยจะขึ้นราคาไม่เกิน 5% และมี 1 แห่งที่ไม่ขึ้นราคาเลย (ตารางที่ 2-1)

ตารางที่ 2-1 การประเมินผลการดำเนินงานของ NESLI2 ในปี 2010

สำนักพิมพ์	ไม่ขึ้นราคาในปี 2011	ราคาขึ้นต่ำกว่า 5%
AAAS	✗	✓
AIP	✓	✓
BMJ	✗	✓
BPS (now Wiley Blackwell)	✗	✓
IoPP	✗	✓
Nature	✗	✓
OUP	✗	✓
Sage	✗	✓
Springer	✗	✓

ที่มา : Liam Earney. Driving a hard bargain: negotiating the NESLI2 deals and the prospects for the coming round. Presentation JIBS Workshop, York, 1 December 2010.

บรรณานุกรม

Angela Conyers & Pete Dalton. **Assessing the value of the NESLI2 deals**. Birmingham City University. February 2008.

DAVID BALL & FREDERICK FRIEND. **Library Purchasing Consortia in the UK**. LIBER QUARTERLY 11: 98-102. K.G. Saur, Munich. Printed in Germany, 2001.

Hazel Woodward. **Licensing E-Journals: UK Style**. The Serials Librarian (The Haworth Information Press, an imprint of The Haworth Press, Inc.) Vol.42, No.1/2, 2002, pp. 135-141.

Hazel Woodward. **The UK's National Electronic Site Licensing Initiative (NESLI)**. Journal of Library Administration (The Haworth Information Press, an imprint of The Haworth Press, Inc.) Vol. 35, No. ½, 2001, pp. 181-186.

Joint Information Systems Committee: JISC. **A Guide to the Model NESLI2 Licence for Journals; Making effective use of online resources**. Version 1.1, June 2005. http://www.jisc-collections.ac.uk/Documents/NESLI2_Model_Licence_guide_v1.pdf

Joint Information Systems Committee: JISC. **About our NESLI2 initiative**. <http://www.jisc-collections.ac.uk/nesli2/>

Ken Eason. **Evaluation of the National Electronic Site Licence Initiative**. Serials - Vol.14, no.2, July 2001.

Liam Earney. **Driving a hard bargain: negotiating the NESLI2 deals and the prospects for the coming round**. Presentation JIBS Workshop, York, 1 December 2010.

Mark Rowse. CEO, Ingenta PLC, Oxford, UK. **The Consortium Site License: A Sustainable Model?**. ISBN 0024-2667. Libri.2003. vol. 53, pp1-10. 10 February 2003.

Sonya White and J Eric Davies. **Economic Evaluation Model of National Site Licence Initiative (NESLI) 'Deals'**. Loughborough: Library and Information Statistic Unit (LISU),2001.

Xiaohua Zhu. **The National Site Licensing of Electronic Resources: An Institutional Perspective**. Journal of Library and Information Studies 9:1 (June 2011) p.51-76.